

УДК 343.41(476)

К.С. Полетило

ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ З ПОЗИЦІЙ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Інформатизація українського суспільства та входження України у світовий інформаційний простір крім здобутків, що сприяють розвитку, несуть і загрози правам і свободам людини і громадянина в інформаційній сфері. Проблема судового захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина сьогодні є особливо актуальною, бо визначає демократичний вибір держави і безпосередньо впливає на стан національної безпеки України. Основним видом захисту конституційних прав і свобод особи є суд, а безпосереднє звернення до суду за захистом конституційних прав і свобод людини і громадянина гарантується Конституцією України [1, ст. 8].

Значний потенціал у забезпеченні судового захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина накопичився в законодавствах інших країн. Порівняльний аналіз законодавства інших держав неодноразово здійснювався в роботах В. Мелешка, В. Погорілка, О. Степанюка, Ю. Тодики і не є новою проблемою. Разом з цим питанням захисту інформаційних прав і свобод особи присвячувались дослідження А. Іщенка, Р. Калюжного, І. Козаченка, В. Цимбалюка та ін.; вдосконалення судової практики захисту прав і свобод людини і громадянина, у тому числі в інформаційній сфері, стосувалися праці В. Бойка, Р. Куйбіди, В. Тертишника, Д. Фіолевського.

Автор пропонованої статті поставив за мету дослідити можливості Кримінального кодексу Республіки Білорусь у здійсненні судового захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина в інформаційній сфері та порівняти з можливостями вітчизняного законодавства.

У розділі 21 [2] «Злочини проти устрою сімейних відносин та інтересів неповнолітніх» розміщено три статті, які захищають інформаційні права і свободи особи: 177 «Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)», 178 «Розголос лікарської таємниці» та 179 «Незаконне збирання та поширення інформації про приватне життя». Кожне з трьох перерахованих діянь є кримінальним злочином.

Першій у Кримінальному кодексі України [3] відповідає стаття 168 з такою ж назвою, перша частина якої ідентична 177 [2] і передбачає таке ж покарання; друга – стосується злочину, пов'язаного з розголошенням таємниці усиновлення (удочеріння), вчиненому службовою особою чи працівником медичного закладу (такий склад злочину карається більш посилено).

Другій в переліку за українським законодавством відповідає стаття 132 [3] «Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби». Спільним в обох статтях є те, що кримінальний злочин стосується

службових, медичних або допоміжних осіб лікувального закладу, які розголошили лікарську інформацію; відмінним – те, що білоруська стаття 178 [2] стосується будь-яких відомостей про захворювання чи результати медогляду, а вітчизняна – захворюваннями, пов'язаними з ВІЛ-СНІДом чи іншими невиліковними хворобами.

На нашу думку, розголос лікарської таємниці може бути здійсненим не тільки перерахованою категорією осіб, але й тим, хто проник до інформаційної бази медичної установи (наприклад, через мережу Інтернет) і поширив закриту медичну інформацію. У цьому разі злочин буде подвійним: пов'язаний з незаконним поширенням лікарської інформації та з несанкціонованим втручанням в роботу ЕОМ (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку [3, стаття 361]. Часто наслідки розголосу лікарської інформації завдають більшу шкоду (хворий може вдатись до не передбачуваних дій), ніж шкода від злочину, пов'язаного з несанкціонованим втручанням в роботу ЕОМ (комп'ютерів).

Отже, включення до переліку поширювачів лікарської таємниці інших осіб є очевидним.

Крім того, стаття 178 [2] більшою мірою забезпечує інформаційні права і свободи особи, ніж 132 [3], адже повідомлення про особу будь-якої інформації є порушенням конституційної норми, визначеної статтею 32 [1]: «Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди...». Таким чином, стаття 132 [3] потребує введення уточнення про те, що будь-які відомості, що є результатом медогляду, не підлягають розголосу. Якщо ж такого допису не здійснити, то звинуватити поширювача конфіденційної інформації про особу в суді неможливо (принаймні, за фактом кримінального злочину).

Нарешті, стаття 179 [2] відносить до злочинів незаконне збирання чи поширення відомостей про приватне життя, які становлять особисту чи сімейну таємницю іншої особи, без її згоди, що призводить до шкоди правам, свободам і законним інтересам потерпілого (частина 1); ті ж дії, вчинені з використанням спеціальних технічних засобів, призначених для негласного отримання інформації, чи посадовою особою з використанням своїх службових повноважень (частина 2, злочин важчої сили). Аналогом цієї статті у Кримінальному кодексі України [3] є дві статті: 182 «Порушення недоторканості приватного життя» та 359 «Незаконне використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації». Хоча міра судового покарання в обох Кодексах [2; 3] практично однакова, все ж український уточнює, що міра покарання залежить від того, наскільки публічно поширена незаконно зібрана конфіденційна інформація про особу.

Логічним продовженням наведеної білоруської 179 статті є інша стаття, 188 «Наклеп». Злочин, пов'язаний з поширенням заздалегідь неправдивих, що ганьблять іншу особу, вигадок (наклеп) карається залежно від ступеня поширення неправдивої інформації (але здійснений протягом року після накладення мір адміністративного стягнення за наклеп чи образу).

Хоча в КК України [3] немає статті «Наклеп», проте у ЦК України [4] є стаття 277 «Спростування недостовірної інформації», яка надає особі право на відповідь, а також на спростування цієї інформації (частина 1). Легко бачити, що тільки суд може надати право на відповідь та на спростування недостовірної інформації відразу після рішення суду і не вимагає попереднього адміністративного стягнення. Крім того, право на відповідь щодо померлої особи надається членам сім'ї померлого, близьким родичам та іншим зацікавленим особам, що суттєво розширює право на відповідь. Перераховані особи можуть здійснювати в суді також і спростування недостовірної інформації.

Очевидно, позов до суду щодо права на відповідь і спростування недостовірної інформації подає постраждала особа (члени сім'ї, родичі, зацікавлені особи в разі померлого), відповідачем є особа-поширювач недостовірної інформації. Процесуальну сторону судового процесу однозначно описують частини 3, 4 [4, ст. 277]: «3.Негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа-поширювач не доведе протилежного. 4. Спростування недостовірної інформації здійснюється особою, яка поширила інформацію».

У главі 23 [2] «Злочини проти конституційних прав і свобод людини і громадянина» включено дві статті, безпосередньо пов'язані з конституційними правами людини і громадянина у сфері інформації.

Так, стаття 203 «Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфних та інших повідомлень» злочином вважає навмисне незаконне порушення таємниці листування, телефонних та інших розмов, поштових і інших повідомлень громадян. Та ж дія, вчинена з використанням спеціальних технічних засобів чи посадовою особою з використанням своїх службових повноважень, вважається злочином вищої сили. Аналогом наведеної є стаття 163 [3], де покарання більш жорстке. В обох згаданих статтях міра покарання за злочин перебуває в межах від штрафу до ув'язнення: міра покарання визначається кількістю інформації, негласно отриманої та використаної на шкоду правам особи.

До злочинів у Кримінальному кодексі Республіки Білорусь [2, Ст. 204] належить незаконна відмова посадовця в наданні громадянину зібраних у встановленому порядку документів та матеріалів, які безпосередньо торкаються його права, свободи та законних інтересів, або надання йому неповної чи навмисно спотвореної інформації, що спричинило істотну шкоду правам, свободам та законним інтересам громадянина. Міра покарання: штраф, звільнення з посади чи заборона займатись певним видом діяльності.

Подібної статті в КК України [3] немає, проте близьку за змістом знаходимо в Кодексі України про адміністративні правопорушення [5], у статті 212-3 «Порушення права на інформацію». У цій статті, спираючись на закони України «Про інформацію», «Про звернення громадян» та «Про доступ до судових рішень», підкреслюється, що неправомірна відмова в наданні інформації, несвочасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у випадках, коли така інформація підлягає наданню на запит громадянина чи юридичної особи, є адміністративне правопорушення. Міра покарання за назване

правопорушення визначається штрафом, накладеним на посадовця, від 15 до 25 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (повторне вчинення карається більшим штрафом).

Зіставлення згаданих білоруської та української статей дало змогу зробити ряд висновків:

1. Правовідносини, яких торкаються згадані статті, носять публічно-правовий характер, тому вони не можуть бути віднесені до адміністративно-правових і розглядатись за правилами Кодексу адміністративного судочинства України. Сказане узгоджується з ЦПК України [6, ст. 15] та Постановою Пленуму Верховного Суду України [7].

2. Посадовець, знаючи свої обов'язки щодо надання законодавчо дозволеної інформації, відмовляє громадянину в цьому, або зволікає з терміном надання, або надає неправдиву інформацію – є посягання на конституційні права людини в одержанні дозволеної законом інформації, тому воно є суспільно небезпечним діянням, а значить, злочином [3, ст. 2]. Відмічене є підставою для введення в КК України статті, пов'язаної з відмовою особи в наданні дозволеної законом чи свідомої спотвореної інформації.

3. Покарання за розглянутий злочин у вигляді штрафу є малозначиме, складає 10-15% середньої заробітної плати посадовця. Міра покарання за злочин згаданого типу має бути посилена: від штрафу до звільнення із займаної посади, а то й до короткочасного ув'язнення.

Висновок роботи: здійснено аналіз можливостей Кримінального кодексу Республіки Білорусь з позицій судового захисту інформаційних прав і свобод особи, порівняно порушення інформаційних прав людини з вітчизняним законодавством, зроблено окремі пропозиції щодо удосконалення вітчизняного законодавства.

Література

1. Конституція України [Текст]: Основний закон: із змінами, внесеними згідно із Законом № 2222-IV від 8 груд. 2004 р. – Харків: ФОП Співак Т.К., 2009. – 48 с.
2. Республіка Білорусь. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Текст]: по состоянию на 10 февр. 2009 г. – Минск: Амалфея, 2009. – 352 с.
3. Кримінальний кодекс України [Текст]: із змін. та доп. станом на 15 груд. 2008. – К.: Вид. Паливода А.В., 2008. – 188 с. – (Кодекси України).
4. Цивільний кодекс України [Текст]: із змін. та допов. станом на 15 січ. 2009. – К.: Вид. Паливода А.В., 2009. – 328 с. – (Кодекси України).
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Текст]: зі змінами та доп. станом на 1 верес. 2009 р. – К.: Вид. Паливода А.В., 2009. – 248 с. – (Кодекси України).
6. Цивільний процесуальний кодекс України [Текст]: із змін. та доп. станом на 15 груд. 2008 р. – К.: Вид. Паливода А.В., 2008. – 156 с. – (Кодекси України).
7. Закон України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи». – [Електронний ресурс]: – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/cgs?nreg=v.001700-09.

Анотація

Полетило К.С. Дослідження Кримінального кодексу Республіки Білорусь з позицій судового захисту прав і свобод людини і громадянина в інформаційній сфері. – Стаття.

Інформатизація українського суспільства та входження України в світовий інформаційний простір крім здобутків, що сприяють розвитку, несуть і загрози правам і свободам людини і громадянина в інформаційній сфері.

Автор статті дослідив можливості Кримінального кодексу Республіки Білорусь у здійсненні судового захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина в інформаційній сфері та порівняв з можливостями вітчизняного законодавства.

Ключові слова: Кримінальний кодекс Республіки Білорусь, судовий захист, інформаційні права людини та громадянина.

Summary

Poletylo K.S. Research of the Criminal code of Republic of Belarus about positions of judicial defence of rights and freedoms of man and citizen in an informative sphere. – Article.

Entrance of Ukraine to the inform space not only profitable for its' development. But it is also a threat for the main rights and freedoms of citizens in this sphere.

Author of this article has discovered the possibilities of the Criminal Code of Belorussia in realization of persons' constitutional rights and freedoms and their protection in the court. Also author has compared that realization of rights and freedoms in informative sphere with possibilities of native legislation.

Key words: Criminal Code of Belarus, the judicial protection, information rights of human and citizen.

УДК 343.42(477)

Е.Л. Сенатор

СВОБОДА СОВЕСТИ И ВЕРОИСПОВЕДАНИЯ КАК ОБЪЕКТ ПРЕСТУПЛЕНИЙ, ПРЕДУСМОТРЕННЫХ СТ.СТ. 178-181 УК УКРАИНЫ

Сложность понятия объекта как такового и объекта конкретной группы преступлений, предусмотренных в ст.ст. 178-181 УК Украины, заключается в том, что этот элемент состава преступления носит достаточно обобщенный характер. Например, под общественными отношениями можно понимать отношения между людьми в процессе их общественной жизни. В основе любых общественных отношений лежит интерес. Понимание объекта преступления упрощается, если в его основе лежит интерес материального либо имущественного характера.

Преступления против свободы совести и вероисповедания предусмотрены в разделе V Особенной части УК Украины. Их родовым объектом необходимо признать отношения по поводу обеспечения конституционных прав и свобод человека и гражданина. Видовым объектом данных преступлений является